

Διακήρυξη της Γενεύης για το Μέλλον του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας

Η ανθρωπότητα αντιμετωπίζει μια παγκόσμια κρίση σχετικά με τη διακυβέρνηση της γνώσης, της τεχνολογίας και του πολιτισμού. Η κρίση εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους:

- Χωρίς πρόσβαση σε βασικά φάρμακα, πολλοί υποφέρουν και πεθαίνουν.
- Ηθικά απαράδεκτη ανισότητα στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, τη γνώση και την τεχνολογία υπονομεύει την ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.
- Πρακτικές αθέμιτου ανταγωνισμού στον τομέα της οικονομίας της γνώσης επιφέρουν τεράστιες οικονομικές επιβαρύνσεις στους καταναλωτές και καθυστερούν την καινοτομία.
- Συγγραφείς, καλλιτέχνες και εφευρέτες αντιμετωπίζουν υπερβολικά εμπόδια στο να συμπορευτούν με την καινοτομία.
- Η συγκεντρωμένη κατοχή και έλεγχος της γνώσης, της τεχνολογίας, των βιολογικών πηγών και του πολιτισμού βλάπτει την ανάπτυξη, την πολυμορφία και τους δημοκρατικούς θεσμούς.
- Τεχνολογικά μέτρα που σχεδιάστηκαν για την επιβολή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε ψηφιακά περιβάλλοντα, απειλούν τις βασικές εξαιρέσεις από τη νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία που αφορούν σε άτομα με αναπηρίες, βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικούς, συγγραφείς και καταναλωτές και υπονομεύουν τα δικαιώματα του ατόμου και την ελευθερία.
- Μηχανισμοί-κλειδιά που σχεδιάστηκαν για την αποζημίωση και την υποστήριξη του έργου των δημιουργικών ατόμων και κοινοτήτων είναι άδικοι και για τα ίδια δημιουργικά άτομα, αλλά και για τους καταναλωτές.
- Ιδιωτικά συμφέροντα σφετερίζονται τα κοινωνικά και δημόσια αγαθά και κρατούν δέσμιο το δημόσιο τομέα.

Την ίδια στιγμή υπάρχουν καταπληκτικές και πολλά υποσχόμενες καινοτομίες στην πληροφόρηση, τις ιατρικές και άλλες σημαντικές τεχνολογίες, καθώς επίσης και στα κοινωνικά κινήματα και τα επιχειρηματικά μοντέλα. Γινόμαστε μάρτυρες πολύ πετυχημένων εκστρατειών για πρόσβαση σε φάρμακα κατά του AIDS, σε επιστημονικά περιοδικά, σε γενετικές πληροφορίες και άλλες βάσεις δεδομένων και σε εκατοντάδες καινοτόμων συνεργατικών προσπαθειών για τη δημιουργία δημόσιων αγαθών, μη εξαιρουμένου του Διαδικτύου, του Παγκόσμιου Ιστού, της Wikipedia, του Creative Commons, του GNU Linux και άλλων ελεύθερων λογισμικών ανοικτού κώδικα, καθώς και σε εργαλεία εκπαίδευσης από απόσταση και εργαλεία ιατρικής έρευνας. Σήμερα, τεχνολογίες όπως το Google είναι στη διάθεση εκατομμυρίων ανθρώπων για ανάκτηση πληροφοριών. Εναλλακτικά συστήματα καταβολής των αποζημιώσεων των δημιουργών έχουν προταθεί, προκειμένου να διευρυνθεί η πρόσβαση και το ενδιαφέρον για τα έργα πολιτισμού, ενώ ταυτόχρονα προσφέρονται στους καλλιτέχνες και τους καταναλωτές αποτελεσματικά και δίκαια συστήματα καταβολής του αντίτιμου της χρήσης των έργων πολιτισμού. Το ενδιαφέρον για αντισταθμιστικούς όρους χρέωσης, βραβεία καινοτομίας ή ανταγωνιστικούς διαμεσολαβητές, ως μοντέλα παροχής οικονομικών κινήτρων για τις επιστήμες και την τεχνολογία που διευκολύνουν τη διαδοχική και συνεχόμενη καινοτομία και παρακάμπτουν τη μονοπωλιακή κατάχρηση, έχει ανανεωθεί. Το 2001, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization – WTO) δήλωσε ότι οι χώρες μέλη του πρέπει να «προωθήσουν την πρόσβαση όλων των ανθρώπων στα φάρμακα».

Η ανθρωπότητα βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι – διχασμένη μεταξύ του ηθικού κώδικα και της δυνατότητας να προσαρμόζεται και να αναπτύσσεται. Θα ωφεληθούμε και θα μάθουμε από αυτές τις νέες ιδέες και ευκαιρίες, ή θα αποδεχθούμε τις εκκλήσεις που υπολείπονται κάθε φαντασίας και θα καταπνίξουμε τις νέες ιδέες προς χάριν πνευματικά αδύναμων, ιδεολογικά δύσκαμπτων και ενίοτε σκληρών, άδικων και αναποτελεσματικών πολιτικών επιλογών; Πολλά από τα παραπάνω θα εξαρτηθούν από τη μελλοντική κατεύθυνση του Παγκόσμιου

Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας (World Intellectual Property Organization), ενός παγκόσμιου οργάνου που θέτει τα πρότυπα που διέπουν την παραγωγή, διανομή και χρήση της γνώσης.

Η Συνθήκη του 1967 επιχείρησε να ενισχύσει τη δημιουργική δραστηριότητα με την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι στόχοι του οργανισμού διευρύνθηκαν το 1974, όταν ο οργανισμός έγινε μέρος των Ηνωμένων Εθνών, στα πλαίσια μιας συμφωνίας που ζητούσε από τον Οργανισμό να λάβει «τα κατάλληλα μέτρα για την προώθηση της πνευματικής δραστηριότητας» και να διευκολύνει τη μεταφορά της τεχνολογίας στις αναπτυσσόμενες χώρες «προκειμένου να επιταχυνθεί η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη».

Παρόλ' αυτά, σαν διακυβερνητικός οργανισμός, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας υιοθέτησε μια πολιτική δημιουργίας και διεύρυνσης μονοπωλιακών προνομίων, συχνά χωρίς να λαμβάνει υπόψη του τις συνέπειες. Η συνεχής διεύρυνση των προνομίων αυτών και των μηχανισμών επιβολής τους οδήγησε σε σοβαρό κοινωνικό και οικονομικό κόστος και έχει παρεμποδίσει και απειλήσει αξιόλογες προσπάθειες δημιουργικότητας και καινοτομίας. Ο Οργανισμός πρέπει να ωθήσει τα μέλη του προς την κατανόηση των πραγματικών οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων που έχει η υπέρμετρη προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων και της σημασίας επίτευξης μιας ισορροπίας μεταξύ του δημόσιου τομέα και του ανταγωνισμού από τη μια πλευρά και του τομέα των πνευματικών δικαιωμάτων από την άλλη. Η πεποίθηση «όσο περισσότερα τόσο καλύτερα» ή «τα λίγα δεν είναι ποτέ επιθυμητά» είναι ιδιοτελής και επικίνδυνη και έχει εκθέσει σοβαρά τη φήμη του Οργανισμού, ιδιαίτερα στους κύκλους των ειδικών της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Δεν απαιτούμε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Πνευματικής Ιδιοκτησίας να εγκαταλείψει τις προσπάθειες για κατάλληλη προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας, ή να εγκαταλείψει κάθε προσπάθεια εναρμόνισης ή βελτίωσης των σχετικών νόμων. Αλλά επιμένουμε στο ότι ο Οργανισμός θα πρέπει να εργαστεί κάτω από ένα ευρύτερο πλαίσιο από αυτό που περιγραφόταν στη συνθήκη του 1974 με τα Ηνωμένα Έθνη και να αποκτήσει μια πιο ισορροπημένη και ρεαλιστική άποψη των κοινωνικών οφελών και του κόστους που έχουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας ως εργαλείο – αλλά όχι μοναδικό εργαλείο - για την υποστήριξη της δημιουργικής πνευματικής δραστηριότητας.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας πρέπει επίσης να εκφράζει μια πιο ισορροπημένη άποψη των ωφελημάτων της εναρμόνισης και της διαφορετικότητας και να επιδιώκει την επιβολή της παγκόσμιας ομοιομορφίας μόνον όταν αυτή πραγματικά είναι προς όφελος όλης της ανθρωπότητας. Η προσέγγιση «τα ίδια μέτρα και σταθμά για όλους» που υπαγορεύει για τον καθένα την εφαρμογή του υψηλότερου επιπέδου προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, οδηγεί σε άδικα και καταπιεστικά αποτελέσματα για τις χώρες που αγωνίζονται να καλύψουν τις πιο βασικές ανάγκες των πολιτών τους.

Η Γενική Συνέλευση του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας καλείται τώρα να θέσει μια αναπτυξιακή ημερήσια διάταξη. Η αρχική πρόταση, που πρώτα κατατέθηκε από την Αργεντινή και τη Βραζιλία, θα μπορούσε να αναδιαμορφώσει ριζικά την ημερήσια διάταξη του Οργανισμού προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης και μιας νέας προσέγγισης που να υποστηρίζει την καινοτομία και τη δημιουργικότητα. Αυτό είναι ένα αναμενόμενο εδώ και πολύ καιρό και απόλυτα απαραίτητο πρώτο βήμα προς έναν καινούργιο σκοπό και ένα νέο πρόγραμμα εργασίας του Οργανισμού. Δεν είναι ίσως ένα τέλειο βήμα. Η Συνθήκη του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας πρέπει τυπικά να αναγνωρίσει την ανάγκη συνυπολογισμού «των αναπτυξιακών αναγκών των χωρών μελών της και ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων και των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών», όπως έχει ήδη προταθεί, αλλά αυτό δεν είναι αρκετό. Μερικοί υποστηρίζουν ότι ο Οργανισμός πρέπει να προωθεί μόνον την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και «να μην υπολογίζει οποιεσδήποτε πολιτικές που περιορίζουν τις απαιτήσεις της πνευματικής ιδιοκτησίας ή προστατεύουν και ενισχύουν το δημόσιο τομέα». Αυτή η περιορισμένη αντίληψη καταπνίγει την κριτική σκέψη. Μπορούν να

βρεθούν καλύτεροι τρόποι διατύπωσης του σκοπού του Οργανισμού, λαμβάνοντας υπόψη και τον όρο που εμπεριέχεται στη συμφωνία του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας με τα Ηνωμένα Έθνη (1974), σύμφωνα με τον οποίο ο Οργανισμός «προωθεί τη δημιουργική διανοητική δραστηριότητα και διευκολύνει τη μεταφορά της τεχνολογίας που σχετίζεται με τη βιομηχανική ιδιοκτησία». Οι λειτουργίες του Οργανισμού δεν θα πρέπει να υποστηρίζουν μόνο την «αποτελεσματική προστασία» και την «εναρμόνιση» των νόμων για την πνευματική ιδιοκτησία, αλλά επίσημα να περικλείουν τις έννοιες της ισορροπίας, της καταλληλότητας και της τόνωσης τόσο των ανταγωνιστικών, όσο και των συνεργατικών μοντέλων δημιουργικής δραστηριότητας στα πλαίσια εθνικών, περιφερειακών και διεθνών συστημάτων καινοτομίας.

Η πρόταση για μια αναπτυξιακή ημερήσια διάταξη δημιούργησε για πρώτη φορά την ευκαιρία ανταλλαγής απόψεων για το μέλλον του Οργανισμού. Δεν πρόκειται για ημερήσια διάταξη που αφορά μόνο τις αναπτυσσόμενες χώρες. Πρόκειται για μια ημερήσια διάταξη που αφορά όλους, το Βορρά και το Νότο. Η ημερήσια διάταξη πρέπει να προωθηθεί. Όλα τα έθνη και όλοι οι άνθρωποι πρέπει να προσχωρήσουν και να διευρύνουν τη συζήτηση για το μέλλον του Οργανισμού.

Πρέπει να υπάρξει μια προσωρινή αναστολή (moratorium) των νέων συνθηκών/συμφωνιών και προτύπων εναρμόνισης που επεκτείνουν και ενισχύουν τα μονοπώλια και περιορίζουν περαιτέρω την πρόσβαση στη γνώση. Για γενεές ολόκληρες ο Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας ανταποκρινόταν κυρίως στη μείωση των ανησυχιών πανίσχυρων εκδοτικών οίκων, φαρμακευτικών εταιριών, φυτοπαραγωγών και άλλων εμπορικών συμφερόντων. Πρόσφατα, ο Οργανισμός έγινε πιο ανοικτός στην πολιτική κοινωνία και στις ομάδες ειδικών ενδιαφερόντων, γεγονός που είναι καλοδεχούμενο. Αλλά τώρα πλέον ο Οργανισμός πρέπει να ανταποκριθεί σε ουσιαστικά προβλήματα αυτών των ομάδων, όπως είναι η προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Προβλήματα των φτωχών, των ασθενών και των ατόμων με προβλήματα όρασης που έχουν για πολύ καιρό παραμεληθεί, πρέπει τώρα να πάρουν προτεραιότητα.

Η προτεινόμενη αναπτυξιακή ημερήσια διάταξη στρέφεται προς τη σωστή κατεύθυνση. Σταματώντας τις προσπάθειες υιοθέτησης νέων συμφωνιών για το δίκαιο των ευρεσιτεχνιών, των δικαιωμάτων τηλεμετάδοσης και των βάσεων δεδομένων, ο Οργανισμός θα δημιουργήσει χώρο για τη συζήτηση πολύ περισσότερο επειγόντων αναγκών.

Οι προτάσεις για δημιουργία μόνιμων επιτροπών και ομάδων εργασίας για την ανάπτυξη και τη μεταφορά τεχνολογίας είναι ευπρόσδεκτες. Ο Οργανισμός θα έπρεπε επίσης να σκεφτεί τη σύσταση ενός ή περισσότερων σωμάτων για τη συστηματική αντιμετώπιση του ελέγχου αθέμιτων πρακτικών και της προστασίας των δικαιωμάτων του καταναλωτή.

Υποστηρίζουμε την πρόσκληση για μια Συμφωνία σχετικά με την Πρόσβαση στη Γνώση και την Τεχνολογία. Η Μόνιμη Επιτροπή για τις Ευρεσιτεχνίες και η Μόνιμη Επιτροπή για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα Συγγενικά Δικαιώματα θα πρέπει να αναζητήσουν τις απόψεις των χωρών μελών και του κοινού σχετικά με τους όρους μιας τέτοιας συμφωνίας.

Τα προγράμματα τεχνικής βοήθειας του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας πρέπει να αναμορφωθούν εκ βαθέων. Οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να αποκτήσουν τα εργαλεία για την εφαρμογή της Διακήρυξης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (World Trade Organization - WTO) στο Doha του Κατάρ, σχετικά με τα Ζητήματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας που άπτονται του Εμπορίου (Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS) και τη Δημόσια Υγεία και να «χρησιμοποιήσουν στο έπακρο» τις εναλλακτικές δυνατότητες που προσφέρει η συνθήκη TRIPS για την «προώθηση της πρόσβασης όλων στα φάρμακα». Ο Οργανισμός πρέπει να βοηθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να διευθετήσουν τα θέματα που

σχετίζονται με τους περιορισμούς [των δικαιωμάτων των δημιουργών] και τις εξαιρέσεις [από την καταβολή της νόμιμης αποζημίωσης στους δημιουργούς] όσον αφορά στις ευρεσιτεχνίες και την πνευματική ιδιοκτησία προς όφελος της δικαιοσύνης, της ανάπτυξης και της καινοτομίας. Αν η Γραμματεία του Οργανισμού δεν μπορεί να κατανοήσει τις ανησυχίες των φτωχών και να τους αντιπροσωπεύσει, τότε ολόκληρο το πρόγραμμα τεχνικής βοήθειας θα έπρεπε αν μεταφερθεί στα χέρια ενός ανεξάρτητου σώματος που θα είναι υπόλογο στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Υπερβολικές διαφορές στις διαπραγματεύσεις ισχύος οδηγούν σε άδικα αποτελέσματα μεταξύ των δημιουργικών ατόμων και κοινοτήτων (σύγχρονων και παραδοσιακών) και των εμπορικών οργάνων που εμπορεύονται τα αγαθά του πολιτισμού και της γνώσης. Ο Οργανισμός θα πρέπει να τιμά και να υποστηρίζει τα δημιουργικά άτομα και τις δημιουργικές κοινότητες με το να διερευνά τη φύση σχετικών αθέμιτων επιχειρηματικών πρακτικών και με το να προωθεί τα μοντέλα βέλτιστων πρακτικών και μεταρρυθμίσεων που προστατεύουν τα δημιουργικά άτομα και τις κοινότητες στις περιπτώσεις αθέμιτων πρακτικών, σε συμφωνία με τα ήθη των σχετικών κοινοτήτων.

Ζητήθηκε από τους αντιπροσώπους των χωρών μελών του Παγκόσμιου Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας και τη Γραμματεία του Οργανισμού να επιλέξουν ένα μέλλον. Επιθυμούμε αλλαγή κατεύθυνσης, νέες προτεραιότητες και καλύτερα αποτελέσματα για την ανθρωπότητα. Δεν μπορούμε να περιμένουμε ακόμη μια γενιά να περάσει. Είναι ώρα να αδράξουμε την ευκαιρία και να προχωρήσουμε μπροστά.

Ελληνική απόδοση από τη Μόνιμη Επιτροπή για τα Περιοδικά της Ελληνικής Κοινοπραξίας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Hellenic Academic Libraries Link – HEAL-Link) (dervou@physics.auth.gr, fragkou@uom.gr).